

It is noted that scientists have identical views on the need for careful preparation to prepare for the search. Individual values to obtain a positive result if training takes counteraction to investigation.

Attention is drawn, in order to avoid possible impact on the investigation and the investigation process should minimize the amount of information coming from the investigator stakeholders that can act as participants of the proceedings and other persons, including the officials. At the same time should be hidden by an activity a criminal offense, setting orienting information about the individuals involved. The data obtained in the first place, by examining data about a person searches, venue search and objects to be searched more.

It is emphasized that the search explores the psychological readiness to achieve, resulting in the concentration of all other feelings, focus and effectiveness of attention.

The investigator should be aware of the possibility of creating conflict situations during the search and the way in which they are resolved. The conflict can be pronounced, which complicates searches. Therefore, the investigator's commitment to conducting searches and minimizing external disturbances are also important components in developing the confidence of the searchers in the imminence of detecting caches. The need to minimize the time required to prepare for a search is indicated. This will reduce the possibility for interested persons to obtain statements of pending investigative action. Attention is drawn to the fact that the preparation of a search is a guarantee of its effectiveness.

Keywords: search, investigative (detective) action, counteraction to investigation.

УДК 343.98:351.824:549.091

DOI: 10.31733/2078-3566-2020-3-200-207

Ірина ПОПОВИЧ[©]

кандидат юридичних наук
(Харківський НДІ судових експертиз
ім. засл. проф. М. С. Бокаріуса)

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА ЯК ДЖЕРЕЛО ДОКАЗІВ В ОКРЕМОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Сучасна судова практика показує, яке велике значення для якісного розгляду справ має судова експертиза, яка своїми особливими методами, засобами та прийомами сприяє вирішенню завдань судочинства. Значну роль у процесі доказування у справах окремого провадження, коли постає питання обов'язкового застосування спеціальних знань, відіграє висновок експерта. Стаття присвячена дослідженню судової експертизи як джерела доказів в окремому провадженні, а також визначенню чіткої різниці між окремим та іншими видами проваджень у цивільному процесі, з'ясуванню активної ролі суду під час вирішення справ в окремому провадженні, розкриттю значення інституту доказування та доказів, зверненню уваги на проблему трактування судами норм національного законодавства в разі застосування такого засобу доказування, як висновок експерта.

Ключові слова: докази, доказування, окреме провадження, судова експертиза, висновок експерта, судово-психіатрична експертиза, молекулярно-генетична експертиза (ДНК), судово-психологічна експертиза неповнолітніх.

Постановка проблеми. Проблематика судового доказування була предметом наукового пошуку в різні часи розвитку процесуальних галузей права, що зумовлено значенням доказування для сфери судової діяльності, впливом на реалізацію права на судовий захист тощо. Останнім часом інтенсифікація наукових досліджень у цій сфері викликана системними змінами в цивільному процесуальному законодавстві.

Об'єктивне розкриття інформації про наявні обставини й факти – це шлях до отримання публічного судового рішення, у якому безпосередньо відображений інтерес особи. У свою чергу, це породжує для заявника нові правовідносини, які до цього не могли мати місця. Такий висновок є характерним не тільки для справ позовного, а й окремого провадження, оскільки кожна така справа є підставою для виникнення нових правовідносин.

© Попович І.М., 2020

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9329-5378>

irina-popovich@email.ua

Вирішити питання доказування завдяки лише поясненням заявника, тобто шляхом надання суду лише одного доказу з його переконливим змістом, неможливо, тому що в такому разі відсутня конкуренція доказів та їх об'єктивна змістовність, що не дає можливості поглянути на ті чи інші обставини з різних ракурсів, а це завжди викликає недовіру, оскільки в кожній, навіть найскладнішій справі природно існує ціла система різних за своєю формою та змістом доказів.

У цій науковій статті предметом дослідження є питання призначення судової експертизи як джерела доказів у деяких категоріях справ окремого провадження.

Аналіз публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Визначити місце та наявні проблеми судової експертизи як джерела доказів в окремому провадженні можливо шляхом детального вивчення наукових здобутків у цієї сфері.

Усі наукові розвідки з цього питання було здійснено за такими напрямками:

– формування загальних засад інституту доказів та доказування в системі теорії цивільного процесу (С. С. Бичкова, Ю. В. Білоусов, К. В. Гусаров, Н. О. Кіреєва, В. В. Комаров, В. А. Кройтор, Г. П. Тимченко, В. І. Тертишніков, Ю. Д. Притика, С. Я. Фурса, Ю. С. Червоний, Г. В. Чурпіта, М. Й. Штефан та ін.);

– теоретико-прикладні дослідження щодо еволюції теоретико-прикладного змісту доказування в цивільному процесі та використання різних видів доказів під час розгляду та вирішення цивільних справ в Україні та інших країнах Європи та світу (В. Д. Андрійцьо (м. Ужгород, 2014 р.) [1], О. О. Грабовська (м. Київ, 2018 р.) [2], А. С. Зеленька (м. Ужгород, 2014 р.) [3], К. Б. Дорогозюк (м. Одеса, 2018 р.) [4] та ін.);

– вивчення світового досвіду щодо побудови моделі безпеки цивільного процесу (Я. Я. Мельник, м. Київ, 2018 р. [5]);

– теоретико-прикладне уявлення про природу та порядок розгляду справ окремого провадження (В. В. Комаров, Г. О. Світлична, І. В. Удальцова, м. Харків, 2011 р. [6]).

У той же час зміни законодавчого регулювання цивільного процесу та практична відсутність робіт з експертології щодо змісту судової експертизи як джерела доказів в окремому провадженні визначили вибір теми статі та дозволили сформулювати її мету.

Мета цієї наукової статті полягає в:

– уточненні різниці між окремим та іншими видами проваджень у цивільному процесі, з'ясуванні активної ролі суду під час вирішення справи в окремому провадженні;

– розкритті значення інституту доказування та доказів, питання судової експертизи у справах окремого провадження, зверненні уваги на проблему трактування судами норм національного законодавства та ігнорування категоричності висновку експерта;

– визначенні проблемних питань призначення та проведення деяких видів експертиз у категоріях справ окремого провадження щодо зміни правового статусу фізичних осіб, установлення фактів, що є юридично значущими для реалізації прав та інтересів у сімейних та інших правовідносинах.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Концепції вдосконалення судівництва від 10 травня 2006 року № 361/2006, метою якої є утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, було здійснено низку змін у законодавстві, що ставлять завданнями подальший розвиток правосуддя в Україні, реальне утвердження загальносвітових принципів забезпечення прав і свобод людини, у тому числі й у незалежному та неупередженому суді [7].

Серед науковців триває дискусія щодо розмежування позовного та окремого провадження. Дехто з них не спостерігає очевидної відмінності між правовою природою цих інститутів цивільного процесу. Означене має історичне підґрунтя, яке було закладено правовими реформами XIX століття, що були підтверджені першими радянськими нормативними актами в галузі цивільного права.

У сучасних наукових працях визначено, що основною відмінністю окремого провадження від позовного є те, що зміст об'єкта першого складає інтерес, що охороняється законом, а предметом є встановлення фактів, що мають юридичне значення для реалізації суб'єктивних прав.

Таким чином, під час окремого провадження відсутній матеріально-правовий спір.

Указані положення підтверджені змістом частин 2, 3 статті 293 ЦПК України, яка до справ окремого провадження віднесла:

«1) обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи;

1⁻¹) обмеження фізичної особи у відвідуванні гральних закладів та участі в азартних іграх;
2) надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності;
3) визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою;
4) усиновлення;
5) встановлення фактів, що мають юридичне значення;
6) відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі;
7) передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність;
8) визнання спадщини відумерлою;
9) надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку;
10) примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу;
11) розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб» [8].

Аналіз чинного цивільного та сімейного законодавства дозволяє визначити, що в порядку окремого провадження також розглядаються справи:

– про надання права на шлюб, про розірвання шлюбу за заявою подружжя, яке має дітей, за заявою будь-кого з подружжя, якщо один із них засуджений до позбавлення волі, про встановлення режиму окремого проживання за заявою подружжя та інші справи у випадках, установлених законом [8];

– про встановлення факту батьківства (материнства) (статті 130–132 СК України); визнання шлюбу неукладеним (ст. 48 СК України); визнання розірвання шлюбу фіктивним (ст. 108 СК України); надання права на побачення з дитиною матері, батькові, які позбавлені батьківських прав (ст. 168 СК України); повернення дитини батькам чи іншим особам (ч. 3 ст. 170 СК України); визначення розміру аліментів у твердій грошовій сумі (ст. 184 СК України); звільнення опікуна або піклувальника (ст. 251 СК України, ст. 75 ЦК України) тощо [9].

З огляду на особливості окремого провадження існує певна специфіка процесуальної форми розгляду відповідних справ, особливий інтерес становить саме те, як діють загальні правила інституту доказів і доказування.

Так, під час позовного провадження суд займає пасивну позицію, не маючи права виявляти ініціативу у зборі доказів у справі. У той же час у разі окремого провадження ЦПК передбачає, що суд в ініціативному порядку може вимагати отримання необхідних доказів [8].

Теоретики-процесуалісти висловлюють думку, що така активність суду порушує фундаментальні принципи – об'єктивної істини та змагальності. Вважаємо, що в окремому провадженні не йде мова про принципи змагальності та об'єктивної істини, адже в ньому взагалі відсутній спір про право та відсутні опоненти – протилежні сторони, які наводять докази та посилаються на них як на підстави своїх вимог чи заперечень.

Слід погодитися з думкою дослідників, що під час розгляду справ окремого провадження діють загальні правила інституту доказів і доказування, за певними винятками, установленими законом [6, с. 55].

Таким чином, у справах окремого провадження докази – це будь-які дані, на підставі яких суд підтверджує наявність або відсутність юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи, або створення умов для здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав, або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав та інших обставин, які мають значення для вирішення справи.

У сучасній науці панують погляди, що докази в цивільному процесі складають систему елементів: 1) змісту доказів; 2) процесуальної форми доказів; 3) процесуального порядку одержання, дослідження та оцінки змісту й процесуальної форми доказів [10, с. 215].

Ми погоджуємося з думкою науковців, що відповідно до загального порядку розгляду справ окремого провадження, закріпленого у статті 294 ЦПК України, суд може брати до уваги всі передбачені законом засоби доказування [11, с. 26–29].

Науковий інтерес становить питання призначення судової експертизи у справах окремого провадження. Пропонуємо розглянути декілька видів судової експертизи, які застосовують у справах окремого провадження, та процесуальну форму доказів – висновок експерта.

В умовах сучасного процесуально-правового регулювання судова експертиза може проводитися не лише на підставі ухвали суду, а й за ініціативою майбутнього учас-

ника справи до відкриття в ній провадження, однак у кожному разі формою використання спеціальних знань у цивільному судочинстві є висновок експерта [12, с. 16–28].

У разі призначення судової експертизи потрібно враховувати особливості кожної категорії справ окремого провадження.

Перша категорія справ, яка становить науковий інтерес, – це справи окремого провадження, у яких призначення експертизи є обов'язковим.

Як відомо, цивільна дієздатність фізичної особи є важливою складовою її правового статусу. Тому вирішення питання про визнання громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним, поновлення цивільної дієздатності фізичної особи в судовому порядку є важливою гарантією захисту прав і законних інтересів громадян.

Як визначено у частині 1 статті 298 ЦПК України, суд у справах про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи чи визнання фізичної особи недієздатною, за наявності достатніх даних про психічний розлад здоров'я фізичної особи, призначає для встановлення її психічного стану судово-психіатричну експертизу [8].

Під достатніми даними слід розуміти будь-яку інформацію, яка дозволяє припустити наявність у фізичної особи певних психічних розладів. Джерелом інформації може бути медична документація.

В ухвалі про призначення судово-психіатричної експертизи суд може поставити експертам такі запитання:

– чи страждає фізична особа на хронічний, стійкий психічний розлад, якщо так, то на який саме;

– чи здатна фізична особа усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними? [13].

Деякі науковці вважають, що коли експерт у змозі відповісти на запитання, чи хворіє громадянин на психічну хворобу, то бажано уточнити, із якого саме часу хворіє, а також експерту може бути поставлено запитання, чи він (громадянин) страждає на «недоумство та в чому це полягає» [14, с. 50].

Частина 2 статті 298 ЦПК України вказує, що у виняткових випадках, коли особа, щодо якої відкрито провадження у справі про обмеження її у цивільній дієздатності чи визнання її недієздатною, явно ухиляється від проходження експертизи, суд під час судового засідання за участю лікаря-психіатра може винести ухвалу про примусове направлення фізичної особи на судово-психіатричну експертизу [15].

Вважаємо, що метою проведення судово-психіатричної експертизи під час розгляду справ про визнання фізичної особи недієздатною є з'ясування наявності чи відсутності підстав для такого визнання.

Друга категорія справ, яку ми пропонуємо розглянути, – установа батьківства (материнства). Проблематика процесуального порядку встановлення батьківства (материнства) завжди є доречною та актуальною, оскільки пов'язується з виникненням можливих правовідносин утримання між батьками та дітьми, спадкових правовідносин тощо.

Підставою виникнення взаємних прав та обов'язків батьків і дітей є кровне споріднення, походження дітей від певних батьків. Але біологічне походження спричинює встановлення лише моральних обов'язків батьків і дітей. Факт народження дитини породжує виникнення біологічного та морального зв'язку між нею та її батьком і матір'ю. У цьому випадку має значення визначення походження дитини від батьків. Утім, на нашу думку, установа та визнання батьківства – не тотожні категорії.

Законодавець установив два порядки визначення походження дитини від батьків, які не перебувають у шлюбі між собою: реєстраційний (добровільний), за якого походження дитини визначається за спільною заявою матері та батька дитини, і судовий, коли дитина народилася від осіб, які не перебувають у шлюбі, і батько (мати) дитини відмовляється визнати батьківство в добровільному порядку.

Верховний Суд України у постанові від 04.12.2019 у справі № 758/3340/17 (провадження № 61–16418св19) чітко вказує, що підставою для категоричного висновку про визнання батьківства в судовому порядку може бути лише висновок судово-медичної (молекулярно-генетичної) експертизи: «На сьогодні ДНК-тест є єдиним науковим методом точного встановлення батьківства стосовно конкретної дитини; його доказова цінність суттєво переважає будь-який інший доказ, наданий сторонами, з метою підтвердити або спростувати факт оспорюваного батьківства» [16].

Європейський суд із прав людини, рішення якого є джерелом права згідно зі стат-

тею 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [17], зауважив у рішенні у справі *Mifsud v. Malta*, що «на сьогодні ДНК-тест є єдиним науковим методом точного встановлення батьківства стосовно конкретної дитини; його доказова цінність суттєво переважає будь-який інший доказ, наданий сторонами, з метою підтвердити або спростувати факт оспорюваного батьківства» [18].

Ми розуміємо, що доказами у зазначеній категорії справ можуть бути будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги й заперечення сторін, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи. Ці дані можуть встановлюватися на підставі пояснень сторін, третіх осіб, показань свідків, письмових або речових доказів, висновків експертів. Тобто під час вирішення спору про визнання батьківства мають ураховуватись усі передбачені законом докази в їх сукупності.

Але, разом із тим, відповідно до частини 6 статті 81 ЦПК України доказування не може ґрунтуватися на припущеннях. На нашу думку, показання свідків у цій категорії справ не будуть вважатися належним доказом.

Проте якщо заявник ухиляється від участі в експертизі або від подання необхідних матеріалів, тобто унеможливує її проведення, суд може визнати факт на підставі інших доказів, для з'ясування якого її було призначено, або відмовити в його визнанні.

Третя категорія справ, яку ми розглянемо в цій статті, – призначення судово-психологічної експертизи неповнолітніх під час вирішення сімейних спорів.

Судово-психологічна експертиза як наукове дослідження направлена на виявлення психічних особливостей конкретної людини та її поведінки за певних юридично значущих обставин. По суті, одиничність випадку, унікальність, неповторність предмета та об'єктів свідчить про те, що судову експертизу необхідно відносити до «індивідуалізуючого методу» наукового знання [19].

Складність та специфіку судово-психологічних досліджень пояснюють тим, що психічне життя людини пізнається опосередковано, через аналіз її дій та висловлювань, інтелектуальних процесів, проявів волі, психічних станів тощо. Проте ці об'єкти, за винятком того, що називають поведінкою, тобто системи вчинків, безпосередньо спостерігати не можна. Усе, що приховане за вчинками як зовнішніми діями, – мотиви, інтереси, ціннісні орієнтири, вольові зусилля, емоції – має такий самий ідеальний характер, як і всі інші психічні прояви [20].

Серед усіх судово-психологічних експертиз, які проводять у судочинстві, окрему групу досліджень становлять судово-психологічні експертизи неповнолітніх. Цей факт зумовлено суттєвими особливостями дитячої психіки, що потребує специфічного підходу до застосування алгоритмів дослідження.

Об'єктами судово-психологічної експертизи у справах про сімейні спори будуть дитина та її батьки, а предметом – визначення доцільності перебування дитини з одним із батьків та оцінка динаміки її психічного й психологічного стану залежно від умов виховання. Предмет експертного дослідження носить комплексний характер і містить низку експертних понять, які стосуються як дитини, так і її батьків [21].

У цьому аспекті аналізуються: умови виховання; індивідуально-особистісні особливості батьків, що впливають на здійснення ними батьківських прав та обов'язків відповідно до інтересів дитини; характер взаємовідносин батьків або фактичних вихователів між собою та ставлення кожного з них до дитини; позитивний або негативний вплив батьків або фактичних вихователів на розвиток дітей. У ряді випадків може бути надана характеристика того факту, як буде відповідати інтересам дитини певна дія, наприклад, передавання дитини для подальшого виховання від одного з батьків іншому. Під час проведення експертиз психологи користуються спеціально розробленою методикою, яка передбачає певний алгоритм дій.

У межах такої експертизи встановлюють: психічний стан та індивідуально-психологічні особливості дитини, рівень її психічного розвитку, ставлення дитини до кожного з батьків, індивідуально-психологічні особливості батьків, їх психічний стан (імовірний психічний розлад), особливості батьківського ставлення, батьківська позиція, стиль виховання (виявлення патологізуючого стилю виховання). За необхідності встановлюють здатність дитини приймати самостійне рішення, наприклад, проживати з одним із батьків. Досліджують конфліктну ситуацію, надають прогноз щодо особливостей психічного розвитку дитини в різноманітних ситуаціях (постійного проживання з одним із батьків) [22].

Отже, ефективність судово-психологічної експертизи та її доказове значення під час вирішення сімейних спорів прямо залежать не лише від наукового рівня й надійності застосовуваних експертом методів, а й від грамотної організаційної, правильної тактичної й методичної діяльності з призначення, проведення, оцінки й використання висновку експерта-психолога як доказу.

Висновки. На підставі викладеного можна стверджувати, що:

1. Справедливе судочинство та належний захист прав і свобод людини можливі лише за наявності досконалого процесуального законодавства. Сучасна судова практика вказує, яке велике значення для якісного розгляду справ набуває судова експертиза, яка своїми особливими методами, засобами та прийомами сприяє встановленню об'єктивної істини.

2. Значну роль у процесі доказування у справах окремого провадження, коли постає питання обов'язкового застосування спеціальних знань, відіграє висновок експерта.

3. Специфіка експертизи як засобу доказування полягає в самому процесі отримання підсумкового документа, що відображає результати дослідження, – висновку експерта, в особливостях правового статусу учасників судочинства і, перш за все, його центральної фігури – експерта.

4. Набуває першочергового значення судовий контроль щодо законності призначення, проведення експертизи та всебічна оцінка висновку експерта на відповідність вимогам процесуального оформлення та обґрунтованості.

5. Аналіз думок науковців, національної судової практики, документів ЄСПЛ, норм чинного законодавства та нормативно-правових актів, що регламентують призначення судової експертизи, дозволяє констатувати, що, окрім загальних правил інституту доказів і доказування, у справах окремого провадження суд може брати до уваги всі передбачені законом засоби доказування.

6. Висновок експерта є допустимим, достатнім, достовірним та категоричним доказом у справах стосовно зміни правового статусу фізичних осіб; установлення фактів, що є юридично значущими для реалізації прав та інтересів у сімейних та інших правовідносинах (наприклад, установлення зиготності близнюків як результату злиття чоловічої й жіночої статевих клітин, установлення родинності (спорідненості) за допомогою молекулярно-генетичної експертизи).

Бібліографічні посилання

1. Андрійцьо В. Д. Теоретичні проблеми доказування в цивільному судочинстві України: монографія. Ужгород: ІВА, 2014. 408 с.
2. Грабовська О. О. Доказування у цивільному процесі України: проблеми теорії і практики: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 504 с.
3. Зеленяк А. С. Використання речових доказів під час розгляду та вирішення цивільних справ: дис. ... канд. юрид. наук: спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Ужгород, 2014. 237 с.
4. Дрогозюк К. Б. Предмет та суб'єкти доказування у цивільному процесі України та Франції: дис. ... доктора філософії (канд. юрид. наук.): спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2018. 197 с.
5. Мельник Я. Я. Безпека цивільного процесу: теоретико-правове дослідження: дис. ... докт. юрид. наук: спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Київ: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2019. 480 с.
6. Комаров В. В., Світлична Г. О., Удальцова І. В. Окреме провадження: монографія / за ред. В. В. Комарова. Харків: Право, 2011. 312 с.
7. Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів від 10 травня 2006 року № 361/2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361/2006> (дата звернення: 02.10.2020).
8. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/sp:wide-#n6169> (дата звернення: 02.10.2020).
9. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/stru#Stru> (дата звернення: 02.10.2020).
10. Цивільне процесуальне право України: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [С. С. Бичкова, І. А. Бірюков, В. І. Бобрик та ін.; за заг. ред. С. С. Бичкової]. Київ: Атіка, 2009. 760 с.
11. Кашперський Р. Докази в справах окремого провадження. *Цивільне право і процес*. 2019. № 3. С. 26–29.
12. Штефан А. Висновок експерта у цивільному судочинстві. *Теорія і практика інтелек-*

туальної власності. 2018. № 2. С. 16–28.

13. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 08.10.98 № 53/5. URL: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98/> (дата звернення: 02.10.2020).

14. Клименко Н. І. Судова експертологія: курс лекцій: навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. Київ: Ін Юре, 2007. 528 с.

15. Наказ МОЗ України «Про затвердження Порядку проведення судово-психіатричної експертизи» від 08.05.2018 № 865. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-18/> (дата звернення: 02.10.2020).

16. Постанова Верховного Суду України від 04.12.2019 у справі № 785/3340/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86435390/> (дата звернення: 02.10.2020).

17. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ». *Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2006. № 30. Ст. 260.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 02.10.2020).

18. Справа Європейського суду з прав людини *Mifsud v. Malta*, № 62257/15, рішення від 29 січня 2019 року. *Огляд рішень Європейського суду з прав людини. Рішення за період з 28.01.2019 по 01.02.2019 /* відпов. за вип.: Д. П. Мордас, Р. Ш. Бабанли. Київ: Верховний Суд України, 2019. Вип. 2. 19 с.

19. Резвицкий И. И. Личность. Индивидуальность. Общество: проблема индивидуализации и ее социально-философский смысл. Москва: Знание, 1984. 141 с.

20. Лемик Р. Я. Судово-психологічна експертиза в цивільному процесі України (проблеми теорії та практики): дис. ... канд. юрид. наук: спеціальність 19.00.06 – юридична психологія. Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 2004. 215 с.

21. Вострокнутов Н. А., Харитоновна Н. К., Сафуанов Ф. С. Методологические основы экспертного подхода к правовой защите детей (судебно-психиатрический и судебно-психологический подходы): методические рекомендации. URL: http://www.juristlib.ru/book_5973.html (дата звернення: 02.10.2020).

22. Гора І. Актуальні проблеми окремих видів судових експертиз у сімейних спорах. *Право України. 2013. № 10.*

Надійшла до редакції 08.09.2020

References

1. Andriyts'o V. D. *Teoretychni problemy dokazuvannya v tsyvil'nomu sudochynstvi Ukrayiny: monohrafiya* [Theoretical problems of proof in civil proceedings of Ukraine: monograph]. Uzhhorod: IVA, 2014 [in Ukr.].

2. Hrabovs'ka O. O. *Dokazuvannya u tsyvil'nomu protsesi Ukrayiny: problemy teorii i praktyky: monohrafiya* [Proof in the civil process of Ukraine: problems of theory and practice: monograph]. Kyiv: Yurinkom Inter, 2016 [in Ukr.].

3. Zelenyak A. S. *Vykorystannya rechovykh dokaziv pid chas rozhlyadu ta vyrishennya tsyvil'nykh sprav: dys. ... kand. yuryd. nauk: spetsial'nist' 12.00.03 – tsyvil'ne pravo i tsyvil'nyy protses; simeyne pravo; mizhnarodne pryvatne pravo* [The use of physical evidence during the consideration and resolution of civil cases: dis. ... cand. jurid. sciences: Specialty 12.00.03 – civil law and civil process; family law; international private law]. Uzhhorod: IVA, 2014 [in Ukr.].

4. Drohozyuk K. B. *Predmet ta sub'yekty dokazuvannya u tsyvil'nomu protsesi Ukrayiny ta Frantsiyi: dys. ... dokt. filosofiyi (kand. yuryd. nauk.): spetsial'nist' 12.00.03 – tsyvil'ne pravo i tsyvil'nyy protses; simeyne pravo; mizhnarodne pryvatne pravo* [Subject and subjects of proof in the civil process of Ukraine and France: dis. ... Doctor of Philosophy (Candidate of Law): Specialty 12.00.03 – civil law and civil procedure; family law; private international law]. Odesa: Natsional'nyy universytet «Odes'ka yurydychna akademiya», 2018 [in Ukr.].

5. Mel'nyk Ya. Ya. *Bezpeka tsyvil'noho protsesu: teoretyko-pravove doslidzhennya: dys. ... dokt. yuryd. nauk: spetsial'nist' 12.00.01 – teoriya ta istoriya derzhavy i prava; istoriya politychnykh i pravovykh uchen'* [Safety of civil process: theoretical and legal research: dis. ... doct. jurid. Sciences Specialty 12.00.01 – Theory and History of State and Law; history of political and legal donations Applied for the degree of Doctor of Laws]. Kyiv: Instytut zakonodavstva Verkhovnoyi Rady Ukrayiny, 2019 [in Ukr.].

6. Komarov V. V., Svitlychna H. O., Udaltsova I. V. *Okreme provadzhennya: monohrafiya / za red. V. V. Komarova* [Separate proceedings: monograph / ed. V. V. Komarov]. Kharkiv: Pravo, 2011 [in Ukr.].

7. *Kontseptsiya vdoskonalennya sudivnytstva dlya utverdzhennya spravedlyvoho sudu v Ukrayini vidpovidno do yevropeys'kykh standartiv vid 10 travnya 2006 roku № 361/2006* [The concept of improving the judiciary to establish a fair court in Ukraine in accordance with European standards of May 10, 2006 №3 61/2006]. (URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361/2006> (дата звернення: 02.10.2020) [in Ukr.].

8. *Tsyvil'nyy protsesual'nyy kodeks Ukrayiny* [Civil Procedure Code of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/sp:wide-#n6169> (дата звернення: 02.10.2020) [in Ukr.].

9. *Tsyvil'nyy kodeks Ukrayiny* [Civil Code of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/stru#Stru> (дата звернення: 02.10.2020) [in Ukr.].

10. *Tsyvil'ne protsesual'ne pravo Ukrayiny: pidruch. dlya stud. vyshch. navch. zakl. / [S. S. Bychkova, I. A. Biryukov, V. I. Bobryk ta in.; za zah. red. S. S. Bychkovoyi]* [Civil procedural law

of Ukraine: textbook. for students. higher textbook zakl. / [S. S. Bychkova, I. A. Biryukov, V. I. Bobrik and others; for general ed. S. S. Bychkova]. Uzhhorod: IVA, 2014. 760 s. [in Ukr.].

11. Kashpers'kyu R. *Dokazy v spravakh okremoho provadzhennya* [Evidence in separate proceedings]. *Tsyvil'ne pravo i protsesy*. 2019. № 3. S. 26–29 [in Ukr.].

12. Shtefan A. *Vysnovok eksperta u tsyvil'nomu sudochynstvi* [Expert opinion in civil proceedings]. *Teoriya i praktyka intelektual'noyi vlasnosti*. 2018. № 2 [in Ukr.].

13. *Instruktsiya pro pryznachennya ta provedennya sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen', zatverdzhena nakazom Ministerstva yustytisiy Ukrainy vid 08.10.98 № 53/5* [Instruktsiya pro pryznachennya ta provedennya sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen', zatverdzhena nakazom Ministerstva yustytisiy Ukrainy vid 08.10.98 № 53/5]. URL: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98/> (data zvernennya: 02.10.2020) [in Ukr.].

14. Klymenko N. I. *Sudova ekspertolohiya: kurs lektsiy: navch. posib. dlya stud. yuryd. spets. vyshch. navch. zakl.* [Forensic expertise: a course of lectures: textbook. way. for students. jurid. special higher textbook lock]. Kyiv: In Yure, 2007 [in Ukr.].

15. *Nakaz MOZ Ukrainy «Pro zatverdzhennya Poryadku provedennya sudovo-psykhiatrychnoyi ekspertyzy» vid 08.05.2018 № 865* [Order of the Ministry of Health of Ukraine "On approval of the Procedure for forensic psychiatric examination" dated 08.05.2018 № 865]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-18/> (data zvernennya: 02.10.2020) [in Ukr.].

16. *Postanova Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 04.12.2019 u spravi № 785/3340/17* [Resolution of the Supreme Court of Ukraine of 04.12.2019 in case № 785/3340/17]. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86435390/> (data zvernennya: 02.10.2020) [in Ukr.].

17. *Zakon Ukrainy «Pro vykonannya rishen' ta zastosuvannya praktyky YESPL»* [Law of Ukraine "On the implementation of decisions and application of the case law of the European Court of Human Rights"]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*. 2006. N 30. St. 260. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (data zvernennya: 02.10.2020) [in Ukr.].

18. *Cprava Yevropeys'koho sudu z prav lyudyny Mifsud v. Malta, № 62257/15, rishennya vid 29 sichnya 2019 roku. Ohlyad rishen' Yevropeys'koho sudu z prav lyudyny. Rishennya za period z 28.01.2019 po 01.02.2019 / vidpov. za vyp.: D. P. Mordas, R. Sh. Babanly* [Case of the European Court of Human Rights Mifsud v. Malta, № 62257/15, decision of 29 January 2019. Review of judgments of the European Court of Human Rights. Decision for the period from 01/28/2019 to 02/01/2019 / answer. for issue: D. P. Mordas, R. S. Babanly]. Kyiv: Verkhovnyy sud Ukrainy, 2019 [in Ukr.].

19. Rezytskyy Y. Y. *Lychnost'. Yndyvydual'nost'. Obshchestvo: problema yndyvydualyzatsyy y ee sotsyal'no-fylosofskyy smysl* [Personality. Individuality. Society: the problem of individualization and its socio-philosophical meaning]. Moskva: Znanye, 1984 [in Russ.].

20. *Lemyk R. Ya. Sudovo-psykholohichna ekspertyz v tsyvil'nomu protsesi Ukrainy (problemy teorii ta praktyky): dys. ... kand. yuryd. nauk: spetsial'nist' 19.00.06 – yurydychna psykholohiya* [Forensic psychological examination in the civil process of Ukraine (problems of theory and practice): dis. ... Cand. jurid. Sciences: spetsial'nist' 19.00.06 – legal psychology]. Kyiv: Natsional'na akademiya vnutrishnikh sprav Ukrainy, 2004 [in Ukr.].

21. *Vostroknutov N. A., Kharytonova N. K., Safuanov F. S. Metodolohycheskye osnovy ékspertnoho podkhoda k pravovoy zashchyte detey (sudebno-psykhiatrycheskyy y sudebno-psykholohycheskyy podkhody): metodycheskye rekomendatsyy* [Methodological bases of the expert approach to legal protection of children (forensic psychiatric and forensic psychological approaches): methodical recommendations]. URL: http://www.juristlib.ru/book_5973.html (data zvernennya: 02.10.2020) [in Ukr.].

22. *Hora I. Aktual'ni problemy okremykh vydiv sudovykh ekspertyz u simeynykh sporakh* [Actual problems of certain types of forensic examinations in family disputes]. *Pravo Ukrainy*. 2013. № 10 [in Ukr.].

SUMMARY

Iryna M. Popovych. Forensic examination as a source of evidence in a separate proceedings.

Modern judicial practice indicates how important, in the quality of cases, is forensic examination, which with its special methods, tools and techniques contributes to the solution of judicial problems. An expert opinion plays a significant role in the process of proving in separate proceedings, when the question of the obligatory application of special knowledge arises. The article deals with study of forensic science as a source of evidence in a particular proceeding, as well as highlighting the clear difference between individual and other types of proceedings in civil proceedings, forming an opinion on the active role of the court in resolving cases in a particular proceeding. on the problem of interpretation by courts of norms of the national legislation at application of such means of proof as the expert's conclusion.

Analysis of scholars' opinions, national case law, ECtHR documents, current legislation and regulations governing the appointment of forensic examination, shows that, in addition to the general rules of the institution of evidence and proof, in cases of separate proceedings, the court may take into account all by law means of proof.

The expert's opinion is admissible, sufficient, reliable and categorical evidence in cases concerning changes in the legal status of individuals; establishing facts that are legally significant for the realization of rights and interests in family and other legal relations (for example, establishing the zygote of twins as a result of merging male and female gametes, establishing kinship (kinship) through molecular genetic examination).

Keywords: *evidence, proof, separate proceedings, forensic examination, expert opinion, forensic psychiatric examination, molecular genetic (DNA) examination, forensic psychological examination of minors.*